

KRZYSZTOF JAŹDŹEWSKI

Administracja lasami państwowymi na obszarze RDLP w Gdańsku w latach 1815-1867

Administration of the state-owned forests in the territory of the Regional Directorate of the State Forests in Gdańsk in years 1815-1867

ABSTRACT

Jażdżewski K. 2008. Administracja lasami państwowymi na obszarze RDLP w Gdańsku w latach 1815-1867. Sylwan 10: 56-61.

Administration of the state-owned forests in the territory of the Gdańsk Regional Directorate of the State Forests in years 1815-1867 was an important fragment of functioning of the Prussian State. Its efficiency had an impact on state revenues and, consequently, on its economic situation and, what was of primary importance at that time, on its military condition. In the period under review, a four-tier forest administration system was in place, headed by a director-general. The second tier consisted of forest inspectors responsible for forest inspections, usually acting in the territory of dozen or so forest districts. The last two tiers consisted of forest district managers and forest rangers. Wardens and guards often assisted forest rangers.

KEY WORDS

history of forestry, Pomorze Gdańskie, Prusy Zachodnie

ADDRESSES

Krzysztof Jażdżewski – Muzeum Ziemi Kościerskiej w Kościerzynie;
ul. Rynek 9; 83-400 Kościerzyna; e-mail: kj.jazdzewski@wp.pl

Wstęp

Administracja leśna na Pomorzu Gdańskim w okresie zaborów nie doczekała się jeszcze całościowego opracowania. Nie jest nim również niniejszy artykuł, traktujący w sposób tylko fragmentaryczny o skomplikowanym procesie formowania się pruskiej administracji leśnej. Był to proces istotny, dający podwaliny wielu obecnie istniejącym nadleśnictwom.

Cezurę początkową opracowania wyznacza rok 1815 – rok wielkich przemian politycznych, administracyjnych oraz gospodarczych w państwie pruskim. Data końcowa opracowania pozwala na „uchwycenie” administracji leśnej tuż przed pierwszą falą nowych podziałów, jakie dokonały się w latach 1868-1872. Obszar objęty badaniami zamyka się w granicach utworzonej w roku 1816 rejencji gdańskiej. Z tego względu w opracowaniu tym znalazło się 11 nadleśnictw wchodzących w skład dzisiejszej RDLP w Gdańsku.

W roku 1815 Kongres Wiedeński na nowo ustalił mapę Europy. Do państwa pruskiego wróciła większość ziem polskich, które przed rokiem 1806 pozostawały pod jego władzą. Do prowincji Prusy Zachodnie przyłączono ponownie Gdańsk i Toruń wraz z Ziemią Chełmińską. Wydarzenia wojenne ujawniły całkowity rozkład ustroju państwowego i przyspieszyły reformy społeczne i administracyjne. W myśl nowych podziałów administracyjnych z lat 1815-1817 Prusy podzielono na prowincje, rejencje i powiaty. Prowincję Prusy Zachodnie podzielono na dwie rejencje: gdańską i kwidzyńską.

Urzędy rejencyjne były właściwymi organami władzy wykonawczej, których kierownicy (prezesi) pozostawali w bezpośredniej zależności służbowej od rządu w Berlinie. Kompetencje rejencji obejmowały całokształt terytorialnego zarządu krajem w granicach rejencji w zakresie podlegającym kompetencjom ministrów spraw wewnętrznych, finansów, spraw zagranicznych, wojny, handlu i przemysłu, robót publicznych, rolnictwa, zarządu domen, lasów, spraw kościelnych i szkolnych oraz sanitarnych. Rejencje podzielono na dwa wydziały kierowane przez dyrektorów. Wydział I zajmował się sprawami podlegającymi ministrom spraw wewnętrznych, policji, wojny i spraw zagranicznych, a także sprawami sanitarnymi, więziennictwem, opieką społeczną, fundacjami dobroczynnymi, nadzorem nad samorządem i towarzystwami oraz kwestiami kościelno-szkolnymi. Wydział II rozpatrywał te zagadnienia, które powierzone były zwierzchniemu kierownictwu ministrów finansów, rolnictwa oraz domen i lasów państwowych. Członkiem tego wydziału był również dyrektor lasów rejencji (niem. Oberförstmeister). Zazwyczaj miał on rangę drugiego urzędnika po dyrektorze wydziału.

Wydziały nie tworzyły odrębnych organów decyzyjnych w ramach rejencji, lecz stanowiły jedno wspólne kolegium. W jego skład, pod przewodnictwem prezydenta, wchodził wyżsi radcy rejencyjni wraz z dyrektorem lasów rejencji, techniczni członkowie rejencji i asesory. Na czele kolegium postawione było prezydium, złożone z prezydenta i dyrektorów obydwu wydziałów (od 1825 roku uprawnienia prezydium przejął prezes rejencji). W obrębie wydziału II za sprawy związane z lasami odpowiedzialni byli również członkowie do spraw technicznych.

Drugi szczebel administracji leśnej w 1818 roku stanowiło sześciu leśnych inspektorów (niem. Forstinspector) zarządzających inspekcjami leśnymi (niem. Forstinspektion). Sprawowali oni kontrolę nad racjonalną eksploatacją wszystkich lasów leżących na terenie rejencji. Ich bezpośrednim przełożonym był dyrektor lasów. Każdej inspekcji leśnej podlegały 2 lub 3 rewiry leśne (niem. Forstrevieren), nad którymi pieczę sprawował nadleśniczy (niem. Oberförster). Rewiry dzieliły się z kolei na obchody (niem. Beläufe). Zarządzali nimi leśniczowie określani w źródłach jako Unterförster. Leśniczym bardzo często pomocą służyli gajowi oraz strażnicy.

W drugiej połowie lat dwudziestych XIX wieku lasy rejencji gdańskiej nadzorowało już tylko dwóch inspektorów. Przebywali oni jednak jeszcze poza jej siedzibą. Dopiero w latach czterdziestych urząd inspektora przeniesiono do siedziby rejencji. Uzyskane przychody nadleśniczowie mieli obowiązek odprowadzać do specjalnie utworzonych kas leśnych (niem. Forstkasse), które stanowiły część administracji kasowej powołanej do obsługi urzędów leśnych i państwowej gospodarki leśnej. Podlegały one głównym kasom rejencji (niem. Regierungshauptkasse). Tworzone były najczęściej w najbliższej siedzibie powiatu lub przy samej inspekcji, a później w nadleśnictwie.

W myśl powyższych założeń lasy rejencji gdańskiej podzielono na 6 inspekcji leśnych: Darżlubie (Darzłub), Kartuzy (Carthaus), Sobowidz (Sobbowitz), Filipy (Philippi), Drewniaczki (Wilhelmswalde) i Mątowy (Montau). Podlegało im 16 rewirów podzielonych na 76 obchodów (ryc. 1) [Übersicht... 1820].

Inspekcji Darżlubie podlegały 3 rewiry: Mechowo (Mechau) z 7, Piekiełko (Piekelken) z 6 i Bernardowo (Bernadowo) z 4 obchodami. Wszystkie wymienione rewiry należały do kasy leśnej w Wejherowie (Forstkasse Neustadt). Inspekcji Kartuzy podlegały 2 rewiry oraz 12 obchodów. Rewir Kartuzy (Carthaus) obejmował 6 obchodów, podobnie jak rewir Mirachowo (Mirchau). Oba należały do kasy leśnej w Kartuzach. Inspekcji Sobowidz podlegały 3 rewiry. Rewir Jodłowno (Stangenwalde) z 5 obchodami należał do kasy leśnej w Kartuzach. Rewir Pruska Karczma (Prausterkrug) podzielono na 5 obchodów, zaś rewir Gaj (Rilla) na 4. Oba należały do kasy leśnej w Skarszewach. Inspekcję leśną Filipy utworzono w Kościerzynie



Ryc. 1.

Struktura administracji leśnej na obszarze rejencji gdańskiej w 1818 r.

Forest administration structure in the territory of the Gdańsk Administration District in 1818

(Berent). Podlegały jej 3 rewiry leśne podzielone na 13 obchodów. W skład rewiru leśnego Strzelnica (Sommerberg) wchodziły 4 obchody, a rewiru Borsztal (Borschthal) – 5. Oba należały do kasy leśnej w Kościerzynie (Forstkasse zu Berent). Podzielony na 4 obchody rewir Okoniny (Okonin) należał do kasy leśnej w Borzechowie (Forstkasse zu Bordzichow). Inspekcji Drewniaczki podlegały 3 rewiry: Lasek (Lassek) z 2, Cisiny (Czczyna) z 3 oraz Wirty (Wirthy) z 3 obchodami. Wszystkie one należały do kasy leśnej w Borzechowie. Inspekcji Mątowy podlegały 2 rewiry. Obejmujący 6 obchodów rewir Dębowy Las (Eichwalde) należał on do kasy leśnej w Pelplinie. Rewir Stolin (Stellinen) dzielił się na 3 obchody i należał do kasy leśnej w Tolkmicku.

Powierzchnia inspekcji leśnej wynosiła od kilku do kilkudziesięciu tysięcy hektarów. Największy obszar (27 194 ha) obejmowała inspekcja Drewniaczki. Rozległe były również inspekcje: Wejherowo (wcześniej Darżlubie) – 23 030 ha, Filipy – 17 877 ha, Kartuzy – 17 859 ha oraz Sobowidz – 13 624 ha. Zdecydowanie najmniejszą powierzchnię (4 678 ha) miała inspekcja Mątowy [Pannewitz 1829].

Pod koniec lat dwudziestych XIX wieku, powołując się na względy ekonomiczne, zaczęto odchodzić od podziału na inspekcje i rewiry tworząc nadleśnictwa. Już w roku 1827 lasy państwowe rejencji gdańskiej nadzorowane były przez dwie inspekcje leśne Sobowidz oraz Starogard Gdański. Do pierwszej należały nadleśnictwa: Filipy, Skarszewy (Schöneck), Jodłowno (Stangenwalde), zaś do drugiej: Mątowy, Okonin, Stolin (Stellinen), Drewniaczki, Wirty, Darżlubie, Mirachowo (Mirchau), Oliwa (Oliva) i Piekiełko [Zedlitz 1828].

W latach czterdziestych siedziby inspekcji przeniesiono do Gdańska, tworząc inspekcje leśne Gdańsk I i Gdańsk II (ryc. 2, 3). Zlikwidowano również Nadleśnictwo Mątowy, wcielając je do Nadleśnictwa Pelplin. W roku 1853 do zarządzanej przez inspektora leśnego Dregera inspekcji Gdańsk I należały następujące nadleśnictwa: Oliwa, Piekiełko, Darżlubie, Jodłowno, Mirachowo oraz Filipy. W tym samym roku inspekcją Gdańsk II kierował inspektor Meess. W skład tejże inspekcji wchodziły nadleśnictwa: Okoniny, Pelplin, Stolin, Skarszewy, Sobowidz, Drewniaczki oraz Wirty [Schneider 1854].

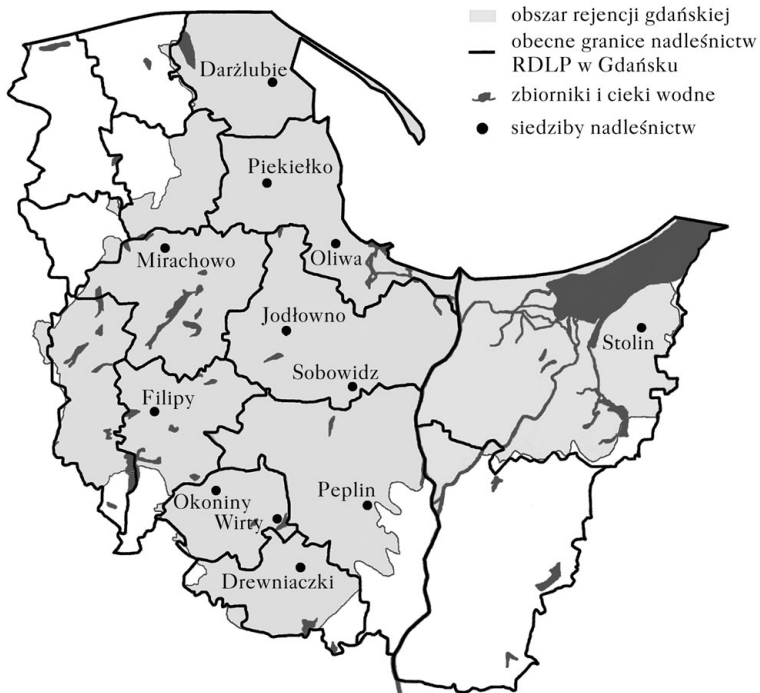
Istotniejszych zmian nie przyniosły następne dziesięciolecia. W roku 1862 Inspekcja Gdańsk I obejmowała 6 nadleśnictw o łącznej powierzchni 51 233 ha: Filipy (8 leśnictw) – 6 105 ha,



Ryc. 2.

Struktura administracji leśnej na obszarze rejencji gdańskiej w 1862 r.

Forest administration structure in the territory of the Gdańsk Administration District in 1862



Ryc. 3.

Podział powierzchniowej rejencji gdańskiej w roku 1862 na tle obecnej RDLP Gdańsk

Forest administration of the Gdańsk Administration District in 1862 against the division of today's Regional Directorate of the State Forests in Gdańsk

Jodłowno wraz z rewirem leśnym Kartuzy (11 leśnictw) – 10 219 ha, Mirachowo (9 leśnictw) – 11 155 ha, Oliwa wraz z rewirem leśnym Chylonia (8 leśnictw) – 7 390 ha, Piekielek (6 leśnictw) – 7 392 ha oraz Darżlubie (7 leśnictw) – 8 972 ha. Inspekcji Gdańsk II również podlegało 6 nadleśnictw, a ich powierzchnia wynosiła 45 371 ha. W skład tej inspekcji wchodziły nadleśnictwa: Stolin (3 leśnictwa) – 1 132 ha, Pelplin (7 leśnictw) – 3 733 ha, Drewniaczki (5 leśnictw) – 12 750 ha, Wirty wraz z rewirem leśnym Osieczno (6 leśnictw) – 13 358 ha, Okoniny (7 leśnictw) – 9 346 ha oraz Sobowidz (9 leśnictw) – 5 052 ha [Decker 1862]. Do stanowiącego cezurę niniejszego opracowania roku 1867 zlikwidowano już tylko niewielkie, bo liczące 1 132 ha, Nadleśnictwo Stolin (ok. 1866 r.), częściowo włączając je do Nadleśnictwa Pelplin [Topographisch... 1869].

W roku 1867 na terenie rejencji gdańskiej funkcjonowało 11 nadleśnictw. Największe z nich Drewniaczki zajmowało obszar 16 126 ha i należało do kasy leśnej w Skórczu. Porównywalną wielkość miało również Nadleśnictwo Wirty zajmujące 15 810 ha. Podlegało ono kasie leśnej w Borzechowie. Trzecie co do wielkości Nadleśnictwo Mirachowo o powierzchni 10 745 ha należało do kasy leśnej w Kartuzach. Nadleśnictwo Jodłowno zajmowało 9 788 ha. Kasa leśna tego nadleśnictwa również mieściła się w Jodłownie. Malowniczo położone Nadleśnictwo Okoniny rozpościerało się na obszarze 9 576 ha, zaś Darżlubie na powierzchni 8 971 ha. Nieco mniejsze Nadleśnictwo Oliwa zajmowało 7 374 ha i odprowadzało przychód do kasy leśnej w Sopocie. Należące do kasy leśnej w Wejherowie Nadleśnictwo Piekielek zajmowało 7 188 ha. Położone pod Kościerzyną Nadleśnictwo Filipy obejmowało 6 109 ha i należało do kasy leśnej w tym mieście. Nadleśnictwo Sobowidz zajmowało już tylko 4 967 ha. Kasa leśna dla tego nadleśnictwa mieściła się również w Sobowidzu. Najmniejsze, bo zajmujące 4 671 ha, Nadleśnictwo Pelplin należało do kasy leśnej w Starogardzie Gdańskim [Topographisch... 1869].

Kolejne lata przynoszą dalsze zmiany administracyjne polegające na zwiększeniu liczby nadleśnictw. Już w 1905 r. na terenie rejencji gdańskiej odnotowano 23 nadleśnictwa [König 1905].

Począwszy od drugiej połowy lat dwudziestych XIX w. zauważyć można ogólną tendencję polegającą na zmniejszeniu liczby nadleśnictw oraz inspekcji leśnych. Praktycznie już w tym okresie ukształtował się podział na dwie inspekcje leśne oraz 12 nadleśnictw. Dopiero pod koniec omawianego okresu liczba nadleśnictw spadnie do 11. Warto zauważyć, iż ta ogólna tendencja miała tylko w niewielkim stopniu odzwierciedlenie w spadku powierzchni leśnych rejencji gdańskiej.

Literatura

- Decker R. 1863. Jahrbuch für die amtliche Statistik des preussischen Staats hrsg. vom Königlichen statistischen Bureau, Berlin
- König A. 1905. Die Entwickelung der staatlichen Forstwirtschaft in Westpreußen und ihre Beziehungen zur Landeskultur, Danzig.
- Pannowitz J. 1829. Das Forstwesen von Westpreußen, Berlin.
- Schneider F. W. 1854. Forst und Jagdkalender für Preussen auf das Jahr 1854, Berlin-Leipzig.
- Topographisch-statistisches Handbuch für den Regierungsbezirk Danzig. 1869. Danzig.
- Übersicht der Bestandteile und Verzeichniss aller Ortschaften des Danziger Regierungs-Bezirktes. 1820. Danzig.
- Zedlitz F. 1828. Die Staatskräfte der preussischen Monarchie unter Friedrich Wilhelm, Berlin.

SUMMARY**Administration of the state-owned forests in the territory of the Regional Directorate of the State Forests in Gdańsk in years 1815-1867**

Forest administration in the territory of the Regional Directorate of the State Forests in Gdańsk in years 1815-1867 was an important fragment of functioning of the Prussian State. It's efficiency influenced state revenues and, consequently, about its economic situation and, what was of primary importance in that time, of its military situation.

In the period under review, a four-tier forest administration system was in place, with a forest director at the head of it. The second tier consisted of forest inspectors responsible for inspections in forests, usually acting in the territory of a dozen or so Forest Districts. The last two tiers consisted of district forest managers and forest rangers. Forest wardens and guards often assisted forest rangers. Forest districts were divided into forest ranges. Sometimes several ranges were combined into larger forest units called forest areas.

This four-tier division was preserved till the end of the period under review. The occurred changes concerned only the number of forest inspections and forest districts. Already from the second half of the 1820s a general trend towards reduction of the number of forest districts and inspections could be observed. Practically, already at that time, a division into two forest inspections and 12 forest districts took place. Only at the end of the discussed period, the number of districts dropped to 11. It is noteworthy that this general trend was only to a small degree reflected in the reduction of the area of forests in the Gdańsk Administration District.